МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Збірник наукових праць

Випуск 96

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

Збірник розраховано на наукових працівників, викладачів, студентів юридичних вищих навчальних закладів і практичних працівників органів державної влади й місцевого самоврядування.

Редакційна колегія:
д-р юрид. наук, проф. ***Г. І. Чанишева*** *(головний редактор), д-р юрид. наук* ***М. Р. Аракелян*** *(заступник головного редактора), канд. юрид. наук* ***О. В. Дикий*** *(відповідальний секретар), д-р юрид. наук, проф.* ***С. С. Андрейченко,*** *д-р юрид. наук, проф.* ***Л. Р. Біла-Тіунова,*** *канд. юрид. наук* ***В. А. Динту,*** *д-р юрид. наук* ***В. В. Дудченко,*** *д-р юрид. наук, проф.* ***Т. А. Латковська,*** *д-р юрид. наук, проф.* ***В. О. Туляков,*** *д-р юрид. наук, проф.* ***Г. О. Ульянова,*** *д-р юрид. наук, проф.* ***В. І. Фелик,*** *професор права* ***George A. Bermann*** *(США), д-р юрид. наук, проф.* ***Bernd Wieser*** *(Австрія).*

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія»,
протокол № 2 від 9 листопада 2022 року.

Свідоцтво про державну реєстрацію: КВ 19035-7825 ПР від 14.11.2011 р.

На підставі Наказу Міністерста освіти та науки України № 409 від 17.03.2020 р. (додаток 1) збірник включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б» у галузі юридичних наук (081 «Право», 262 «Правоохоронна діяльність», 293 «Міжнародне право»).

Сайт видання: www.apdp.in.ua

ISSN 2309-818X

© НУ «ОЮА», 2022

ЗМІСТ

О. В. Болгар
Типологія правовідносин державної реєстрації в Україні **3**

О. Ю. Водяннiков
Конституція і злочин: теорія криміналізації
в світлі конституційної концепції *ULTIMA RATIO* **14**

О. М. Геглюк
Нормативно-правове забезпечення цифровізації
як пріоритетного напрямку реформування
системи охорони здоров'я **36**

Т. Д. Лисько, В. В. Меланіч, Ю. В. Славіта
Протидія кіберзлочинності: сучасний стан вітчизняного законодавства
та досвід зарубіжних країн **44**

Ю. М. Мирошниченко
Форми і тактика використання спеціальних знань
у судовому провадженні **50**

К. М. Міліцина
Еволюція критерію оригінальності в авторському праві України **56**

Н. Т. Паславська
Історико-правовий аналіз адміністративної юстиції
в британській окупаційній зоні повоєнної Німеччини **63**

Т. П. Попович
Розуміння обов'язку у природно-правових концепціях
Г. Гроція та Б. Спінози **72**

О. Г. Степенюк
Матеріально-правова емансипація реляційної техніки:
регулятивна і конститутивна ідея **77**

О. Г. Стрельченко, І. Л. Булик, О. А. Бухтіяров, І. Г. Бухтіярова
Характеристика механізму нормативно-правового регулювання
діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України **86**

О. І. Тищенко
Особливості суб'єктного складу кримінальних проваджень
за участю осіб, які страждають на психічні розлади: зарубіжний досвід **92**

Б. В. Фасій
Правозастосовний і судовий розсуд у приватному
та публічному праві **100**

С. А. Федчишин
Правообмеження посадових осіб дипломатичної служби
щодо одержання подарунків: необхідність врахування специфіки **107**

УДК 343.102:351.746.2(477)
DOI https://doi.org/10.32782/apdp.v96.2022.10

О. Г. Стрельченко, І. Л. Булик, О. А. Бухтіяров, І. Г. Бухтіярова

ХАРАКТЕРИСТИКА МЕХАНІЗМУ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ДІЗНАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Державні органи та посадові особи, які здійснюють дізнання, зобов'язані забезпечити реалізацію законних прав та інтересів осіб, які залучаються до провадження дізнання. У сучасному законодавстві передбачений чіткий порядок таких дій. Натомість механізм нормативно-правового регулювання потребує більш детального визначення. Постає потреба щодо визначення основних тенденцій та закономірностей суб'єктів дізнання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі питання досліджуваної проблеми розглядалися в багатьох працях вітчизняних учених, зокрема, В. Авер'янова, О. Близнюк, О. Виговського, В. Клименка, О. Кузьменко, С. Румянцева, І. Пастуха, Г. Терещенка, М. Романова, С. Стеценка.

Однак, незважаючи на вагомий обсяг наукових досліджень, окремі аспекти діяльності підрозділів дізнання та механізми нормативно-правового регулювання їх діяльності потребують нових напрацювань. На нашу думку, вітчизняні вчені та дослідники недостатньо уваги приділяли саме механізму нормативно-правового регулювання їх діяльності

Формулювання мети статті. Метою статті є проведення ґрунтованого аналізу нормативно-правового регулювання діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України.

Виклад основного матеріалу. З метою дослідження механізму нормативно-правового регулювання діяльності підрозділів дізнання національної поліції України необхідно дослідити увесь спектр законодавчих актів, що забезпечують їх діяльність. Необхідно відзначити те, що усі нормативно-правові акти, які забезпечують нормативно-правове регулювання діяльності підрозділів дізнання національної поліції України доцільно згрупувати у відповідні групи: загально-нормативні акти; характерологічні акти. До загально-нормативних актів, які врегульовують діяльності підрозділів дізнання національної поліції України необхідно віднести Конституцію України, Закон України «Про Національну поліцію», Постанови Пленуму Верховного суду України тощо. До характерологічних актів, які забезпечують регулювання діяльності підрозділів дізнання національної поліції України слід віднести: Кримінальний кодекс України; Кримінальний процесуальний кодекс України, Про дисциплінарний статут НП; Накази Міністерства внутрішніх справ України, зокрема Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України тощо.

Усі ці акти завжди працюють у поєднанні норм та є основними засадами діяльності будь-якого суб'єкта публічного адміністрування у різних сферах суспільного

© О. Г. Стрельченко, І. Л. Булик, О. А. Бухтіяров, І. Г. Бухтіярова, 2022

життя. Безпосередньо Конституція України як Основний закон держави формулює загальний перелік прав, свобод й обов'язків, а також визначає межі втручання та засади діяльності органів правопорядку в суттєвих для суспільного буття сферах.

З метою ґрунтовної характеристики загально-правових актів, які врегульовують діяльності підрозділів дізнання національної поліції України слід звернутися до Конституції України.

С. Стеценко, досліджуючи роль Конституції України в організації діяльності органів виконавчої влади й зауважує, що Основний Закон будь-якої держави містить положення «виключного» характеру, що має особливу вагу в системі законодавства, є стабілізаційним фактором існування та розвитку держави й суспільства. Конституція як вихідний нормативно-правовий акт є каркасом законодавства, її положення визначають ключові напрями побудови держави та регулювання відповідних суспільних відносин [1].

Роль і місце Конституції України в правовому регулюванні діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України є визначальною, оскільки цей орган забезпечує діяльність із захисту прав і свобод людини й громадянина, зокрема обмежуючи тимчасово права й свободи інших осіб, що має бути чітко окреслено межами. Наприклад, у ст. 29 визначено, що кожна людина має право на свободу й особисту недоторканість, ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше, як за вмотивованим рішенням суду й тільки на підставах і в порядку, встановлених законом. Кожному заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права й надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правничою допомогою захисника [2].

Нормативно-правове регулювання діяльності підрозділів дізнання національної поліції України включає в себе такі акти як Конституція України, Рішення всеукраїнського референдуму, акти Пленуму Верховного Суду України, Кодифіковані акти, Закони України, підзаконні нормативно-правові акти вищих органів державної влади (постанови Верховної Ради України, укази Президента України; постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України); накази міністерств й інших центральних органів виконавчої влади; рішення місцевого референдуму, рішення місцевих рад та їх виконавчих органів, розпорядження сільських, селищних, міських голів, голів районних у містах, обласних рад нормативно-правового змісту; інші локальні нормативно-правові акти. Оскільки лише деякі з цих позицій стосуються діяльності підрозділів дізнання НП України, ми пропонуємо дослідити вплив на діяльність і безпосередньо нормативно-правове регулювання відповідного підрозділу безпосередньо: Конституцією України, КПК України, законами України «Про Національну поліцію», «Про дисциплінарний статут НП», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», а також Положенням про організацію діяльності підрозділів дізнання органів НП України (затвердженим наказом МВС України) й інших відомчих наказів МВС України та НП України. Конституція України визначає вихідні та базові положення дотримання прав і свобод людини й громадянина, основи національного трудового законодавства,

обмеження щодо діяльності органів охорони правопорядку в частині обмеження прав і свобод людини й громадянина в кримінальному провадженні [2; 3, с. 45].

Потрібно відзначити, що саме право на свободу та особисту недоторканність перебуває під значною загрозою у процесі переслідування осіб за вчинення кримінальних проступків та у процесі здійснення процедури органами дізнання. Відповідно, нормативно-правове регулювання має формулювати відповідні процесуальні межі щодо втручання органів правопорядку.

Так само тісно переплетені з організацією діяльності підрозділів дізнання та їх кримінальною процесуальною діяльністю і положення ст. 30 Основного Закону, яка регламентує, що кожному гарантовано недоторканність житла. Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше, як за вмотивованим рішенням суду [2; 3, с. 45].

Крім кримінальних процесуальних засад діяльності, зокрема підрозділів дізнання НП України в системі національних органів правопорядку, слід зауважити, що конституційні норми також встановлюють засади взаємодії, у нашому випадку – між уповноваженими на затримання особами та судом. Також слід зосередити увагу на положенні ст. 62 Конституції України, у якій закріплено, що особу вважають невинуватою у вчиненні злочину, її не може бути піддано кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку та встановлено обвинувальним вироком суду. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину. Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях [2; 3, с. 46]. Слід зауважити, що в контексті цієї статті поняття «злочину» застосовують як «кримінальне правопорушення», що охоплює також і термін «кримінальний проступок. Крім того, один із ключових обов'язків – доказування – безпосередньо покладено на працівників підрозділів дізнання під час досудового розслідування кримінальних проступків. Ці та інші статті Конституції України визначають основоположні засади діяльності підрозділів дізнання, загальнонаціональні правові принципи функціонування органів правопорядку загалом та їх підрозділів. Інтерпретуючи це в контексті діяльності підрозділів дізнання НП України, слід акцентувати, що стійка та зрозуміла система законодавства, побудована на принципах системності та правової визначеності, з чіткими межами та встановленими правовими статусами суб'єктів суспільного життя є запорукою ефективного забезпечення прав і свобод людини й громадянина [3, с. 46].

Кримінальний процесуальний кодекс України частково висвітлює організаційно-правові засади діяльності підрозділів дізнання НП України, 70 регламентує переважну більшість процедур у кримінальному процесі, що є основним видом діяльності працівників відповідних підрозділів. Стаття 38 (Орган досудового розслідування) КПК України визначає основні організаційні засади функціонування підрозділів дізнання, встановлюючи, що органами досудового розслідування є органи, які здійснюють досудове слідство й дізнання. Крім того, ст. 391 «Керівник органу досудового розслідування» цього Кодексу частково врегульовує правовий статус керівника органу дізнання, закріплюючи повноваження, серед яких найвагомішими, на нашу думку, є такі: визначати й відсторонювати (в установ-

леному порядку) дізнавача, який здійснює дізнання; ознайомлюватися з матеріалами дізнання, давати дізнавачу письмові вказівки; уживати заходів для усунення порушень вимог законодавства в разі їх допущення дізнавачем [4]. Визначені загальні засади надають можливість розслідувати кримінальні проступки не лише керівником, а й забезпечення розслідування його підлеглими, а також забезпечувати за ним відповідний контроль. Усе це віддзеркалюється на безпосередній якості та швидкості діяльності підрозділів дізнання національної поліції України та забезпечує ефективну реалізацію усіма працівниками підрозділу покладених на них повноважень.

Водночас ст. 401 «Дізнавач» КПК України детально встановлює засади діяльності дізнавачів й осіб, уповноважених на здійснення дізнання, а саме регламентує повноваження, обов'язок і гарантію здійснення процесуальної діяльності [4]. Серед визначених повноважень насамперед слід виокремити можливість надання доручень дізнавачем у межах здійснення досудового розслідування підрозділам поліції. Крім того, окремим питанням, на нашу думку, слід розглянути правовий статус дізнавача в кримінальному процесі, оскільки саме його роль і місце позначається на ефективності досудового розслідування та можливості досягти результатів. Регламентовані КПК України повноваження дізнавача утворюють систему його діяльності в межах кожного кримінального провадження Це дає змогу дізнавачу в досудовому розслідуванні організовувати відповідний процес так, щоб було дотримано всі поставлені перед ним завдання, зокрема найважливіші – права, свободи й законні інтереси всіх учасників такого досудового розслідування [3, с. 48].

Потрібно відзначити те, що Законом України «Про Національну поліцію» встановлено переважно повноваження щодо діяльності дізнавачів загального характеру, а також сформульовано їх права та обов'язки.

Ключовим у нормативно-правовому регулюванні функціонування підрозділів дізнання не лише НП України, а й інших органів правопорядку є прийняття Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» [5], що і є основною організаційно-правовою підставою здійснення досудового розслідування кримінальних проступків дізнавачами, зокрема підрозділів дізнання НП України. Відповідний нормативно-правовий акт забезпечив насамперед визначення поняття «кримінальне правопорушення», що охоплює також і поняття кримінального проступку. [3, с. 123].

Необхідно також звернути увагу, під час розгляду нормативно-правового регулювання підрозділів дізнання на Наказ МВС, яким затверджено «Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України», який визначає основні засади діяльності підрозділів дізнання, які містять у собі основні засади та принципи, а також механізми й порядки взаємодії в системі підрозділів дізнання. Цей нормативно-правовий акт висвітлює організаційно-правові засади функціонування підрозділів дізнання; визначає, які саме структурні підрозділи є підрозділами дізнання; деталізує правові підстави їх діяльності [6]. Основоположними повноваженнями підрозділів органів дізнання необхідно визначити такі як: розроблення проєктів організаційно-розпорядчих

документів з питань, що забезпечуватимуть сферу діяльності підрозділів дізнання, здійснення моніторингу організації роботи підрозділів дізнання, надання допомоги й перевірка роботи підрозділів дізнання, вивчення передового досвіду розслідування кримінальних проступків, вивчення результатів роботи підрозділів дізнання.

Висновок. У представленій статті здійснено коротку характеристику нормативно-правового регулювання підрозділів дізнання, в результаті чого сформульовано основні тенденції та закономірності їх процесуальної діяльності, а також їх діяльності включаючи поліцейські аспекти. Основними актами, які регулюють їх діяльність є Конституція України, Закон України «Про національну поліцію», КПК України, Наказ Міністерство внутрішніх справ, яким затверджено Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України. На наш погляд, норми Наказу Міністерства внутрішніх справ, яким затверджено Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України потребують доповнення в частині функціонування інституту дізнання за допомогою чіткого врегулювання основних засад, принципів, форм та методів їх діяльності та планування, а також сформулюють сутність адміністрування досудового розслідування. Усі запропоновані аспекти будуть нами досліджені у подальших наукових дослідженнях.

Література

1. Стеценко С. Г. Виконавча влада та роль Конституції України в організації її діяльності. *Юридична наука* і практика. 2011. № 2. С. 67–72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/njj_2011_2_11

2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96- ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text

3. Романов М.Ю. Організаційно-правові засади забезпечення функціонування підрозділів дізнання національної поліції України : дис. на здобуття наук. ступеня доктора філософії. Київ. 2022. 264 с.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22 листопада 2018 р. № 2617-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 17. Ст. 71. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19

6. Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 20.05.2020 № 405. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491

Анотація

Стрельченко О. Г., Булик І. Л., Бухтіяров О. А., Бухтіярова І. Г. **Характеристика механізму нормативно-правового регулювання діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України.** – Стаття.

У представленій статті здійснено коротку характеристику нормативно-правового регулювання підрозділів дізнання, в результаті чого сформульовано основні тенденції та закономірності їх процесуальної діяльності, а також їх діяльності включаючи поліцейські аспекти. Основними актами, які регулюють їх діяльність є Конституція України, Закон України «Про національну поліцію», КПК України, Наказ Міністерство внутрішніх справ, яким затверджено Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України. Так, Закон України «Про Національну поліцію», що визначає основоположні повноваження органів досудового розслідування в системі НП України. Разом з тим, Наказ Міністерство внутрішніх справ, яким затверджено Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України формулює організацій-

но-процесуальні аспекти діяльності підрозділів дізнання НП України. На наш погляд, норми Наказу Міністерства внутрішніх справ, яким затверджено Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України потребують доповнення в частині функціонування інституту дізнання за допомогою чіткого врегулювання основних засад, принципів, форм та методів їх діяльності та планування, а також сформулюють сутність адміністрування досудового розслідування. Усі нормативно-правові акти, які забезпечують нормативно-правове регулювання діяльності підрозділів дізнання національної поліції України доцільно згрупувати у відповідні групи: загально-нормативні акти; характерологічні акти. До загально-нормативних актів, які врегульовують діяльності підрозділів дізнання національної поліції України необхідно віднести Конституцію України, Закон України «Про Національну поліцію», Постанови Пленуму Верховного суду України тощо. До характерологічних актів, які забезпечують регулювання діяльності підрозділів дізнання національної поліції України слід віднести: Кримінальний кодекс України; Кримінальний процесуальний кодекс України, Про дисциплінарний статут НП; Накази Міністерства внутрішніх справ України, зокрема Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України тощо.

Ключові слова: підрозділи дізнання, механізм нормативно-правового регулювання, нормативно-правовий акт.

Summary

Strelchenko O. H., Bulyk I. L., Bukhtiyarov O. A., Bukhtiyarova I. H. **Characterization of the mechanism of normative and legal regulation of the activities of the investigation units of the National Police of Ukraine.** – Article.

In the presented article, a brief description of the regulatory and legal regulation of investigation units was carried out, as a result of which the main trends and regularities of their procedural activity, as well as their activity, including police aspects, were formulated. The main acts that regulate their activities are the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine «On the National Police», the Code of Criminal Procedure of Ukraine, the Order of the Ministry of Internal Affairs, which approved the Regulation on the organization of the activities of the investigation units of the National Police of Ukraine. Thus, the Law of Ukraine «On the National Police», which defines the basic powers of pre-trial investigation bodies in the system of the National Police of Ukraine. At the same time, the Order of the Ministry of Internal Affairs, which approved the Regulation on the organization of the activities of the investigation units of the National Police of Ukraine, formulates the organizational and procedural aspects of the activities of the investigation units of the National Police of Ukraine. In our opinion, the norms of the Order of the Ministry of Internal Affairs, which approved the Regulation on the organization of the activities of the investigation units of the National Police of Ukraine, need to be supplemented in terms of the functioning of the investigation institute with the help of a clear regulation of the basic principles, principles, forms and methods of their activity and planning, as well as formulate the essence administration of pre-trial investigation. It is advisable to group all normative-legal acts that provide normative-legal regulation of the activities of the investigation units of the National Police of Ukraine into appropriate groups: general normative acts; characterological acts.

Key words: subdivisions of inquiry, mechanism of normative and legal regulation, normative and legal act.